

ارزیابی گردشگران و زائران آستان مقدس احمد بن موسی الکاظم شاه چراغ^(ع) از امنیت اجتماعی محلات پیرامون حرم

بهنام جمشیدی سلوکلو^۱

ندا مرحمتی^۲

محمد رضا امانی^۳

چکیده

پژوهش حاضر به منظور ارزیابی میزان احساس امنیت زائران آستان مقدس احمد بن موسی الکاظم شاه چراغ^(ع) انجام شد. بدین منظور ۱۵۰ نفر از زائران آستان مقدس (۱۲۶ مرد و ۲۴ زن) با استفاده از روش نمونه‌گیری اتفاقی از بین زائران و گردشگران مراجعه کننده به آستان مقدس انتخاب شدند. برای سنجش امنیت اجتماعی از پرسشنامه ۲۸ گویه‌ای که با الهام از پرسشنامه معرفی شده توسط صحابی (۱۳۸۹) و هزارجریبی (۱۳۹۰) تهیه شده بود، پس از واریس پایایی و روایی استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آماره‌های توصیفی و آزمون تی تک نمونه‌ای حاکی از آن بود که میزان احساس امنیت زائران آستان مقدس احمد بن موسی الکاظم شاه چراغ^(ع) به طور معنی‌داری بالاتر از متوسط بود. در پرتو شواهد موجود نتایج مورد بحث و بررسی قرار گرفته و پیشنهادهایی جهت استفاده مسئولان و دست‌اندرکاران ارائه شد.

کلید واژه‌ها: آستان مقدس احمد بن موسی الکاظم^(ع)، امنیت اجتماعی، محله، زائران و گردشگران.

^۱ دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه شیراز؛ نویسنده مسئول. آدرس ایمیل: soloklo@gmail.com.

^۲ کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز.

^۳ کارشناس ارشد علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی.

مقدمه

پدیده جهانگردی بزرگترین تحرک و جابجایی انسان‌ها در زمان صلح اطلاق می‌شود و خود به صورت یک پدیده اجتماعی- فرهنگی مطرح است (هزار جریبی، ۱۳۹۰: ۱۲۳). همچنین نمایش دهندهٔ ویژگی‌های ساختار جامعه، ارزش‌ها و اعتقادات مردمانی هستند که در آن سرزمین سکونت دارند (رینگر^۱، ۱۹۹۸: ۳۵).

لویس ترنر گردشگری را امید بخش‌ترین و پیچیده‌ترین صنعتی می‌داند که جهان سوم با آن روبروست و معتقد است که گردشگری بیشترین قابلیت را برای جانشینی دیگر صنایع درآمدزا دارد (کاظمی، ۱۳۸۷: ۷).

بنابراین هر کشوری سعی دارد با برنامه ریزی، اتخاذ سیاست‌های اقتصادی و برقراری روابط با همه کشورهای، و گسترش امنیت داخلی و بین‌المللی و ایجاد زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی در سطح ملی جریان سرمایه‌گذاری را به سوی خود هدایت کند. از اینجاست که رقابت صلح‌آمیز توأم با طرح دوستی به همراه امنیت ملی - منطقه ای و بین‌المللی و حسن مراودات سیاسی شکل می‌گیرد (هزار جریبی، ۱۳۹۰: ۱۲۵).

به نظر تارلو^۲، یکی از مهم‌ترین زیرساخت‌های لازم برای گردشگری، امنیت است (تارلو، ۲۰۱۴: ۳۲). اصولاً تا امنیت برقرار نباشد، سفری شکل نخواهد گرفت و سخن گفتن از گردشگری بیهوده خواهد بود (خدایی، ۱۳۸۸: ۱۲۳). بنابراین، برای موفقیت در صنعت گردشگری باید به همهٔ عوامل تأثیرگذار بر آن، از جمله امنیت توجه کرد (ریچی و کامپیرانون^۳، ۲۰۱۵: ۴). به طوری که وقتی حوادث امنیتی مانند جنگ، تروریسم، جرم و ناآرامی‌های داخلی در مناطق گردشگری یا نزدیک به این مناطق اتفاق می‌افتد، صنعت گردشگری، گردشگران و مردم محلی را متأثر می‌سازد (مانسفیلد و پیزام^۴، ۲۰۰۷). بنابراین امنیت و گردشگری معادله دوسویه است و یک کشور با سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری می‌تواند موجب حذف برخی از مهم‌ترین انگیزه‌های مجرمانه باشد و به این ترتیب به تضمین نسبی امنیت منجر گردد (خسروی ۱۳۸۸).

امروزه با گسترش و پیچیده شدن جوامع، موضوع امنیت، ابعاد گسترده و پیچیده‌ای به خود گرفته است. گسترهٔ مفهوم امنیت، عرصهٔ تصمیم‌سازی، کنش و واکنش‌های حرفه‌ای است. امنیت مفهومی ذهنی و نسبی و مقوله‌ای چندوجهی است که رابطه‌ای متقابل و دوسویه با پیشرفت و توسعه دارد (موسوی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۸۶).

به کارگیری واژه امنیت دارای یک تاریخ طولانی است که ریشه آن به قدمت تاریخ بشر است. این واژه

¹ Ringer

² Tarlow

³ Ritchie, and Campiranon

⁴ Mansfeld & Pizam

توسط سیسرو^۱ و لاکرتیوس^۲ به یک حالت روان‌شناختی و فلسفی ذهنی یا احساس درونی آزاد شدن از حزن و اندوه تعریف شده و بعدها در تاریخ سلطه رومیان معنای سیاسی به خود گرفت. در تفکر سیاسی غرب، امنیت به معنای "اطمینان" و مفهوم سیاسی آزادی لیبرالی پیوند خورده است. به عقیده کافمن (۱۹۷۰) طی قرن‌های هفدهم و هجدهم مفهوم امنیت یک مفهوم هنجاری بود که با توسعه رفاه اجتماعی^۳، رفاه عمومی^۴ و خیر همگانی^۵ هم معنا شده و ملاک مناسبی برای هدایت اجتماعی^۶ گردید (گانتر، براوش وهانس^۷، ۲۰۰۵: ۷-۸).

در شرایط حاضر، مفهوم امنیت در علوم اجتماعی (جامعه‌شناسی)، مفهوم معلق و به نظر آرت^۸، متغیر و دارای معانی متنوعی است. اگر چه به طور خاص مرتبط با نظام ارزش‌های اجتماعی (و فردی) تلقی شده است. در سال ۱۹۹۱ باری بوزان^۹ اولین بار در حوزه سیاسی از واژه امنیت اجتماعی^{۱۰} استفاده کرد (گانتر و همکاران، ۲۰۰۵: ۸). رابرت ماندل بر این اعتقاد است که امنیت به لحاظ مفهومی چهره‌ای متغیر دارد (ماندل، ۱۳۷۷: ۲۲). بنابراین ابعاد مختلف مثل امنیت مانند تروریست، جرم و جنایت، دزدی، و جرایم مختلف از اصلی‌ترین دلایل کاهش تعداد گردشگران هستند (کلاهیجان، ۱۳۸۲).

براساس نظریه نیازهای مازلو، هدف گردشگر از انجام دادن فعالیت گردشگری، برطرف شدن نیازهایش از نیرومندترین تا ضعیف‌ترین است، نیازهای جسمانی، ایمنی اجتماعی، احترام و نیاز به خودیابی یا تحقق ذات. برطرف کردن این نیازها در سفر، افراد را قادر می‌سازد تا به استعدادهای خود فعلیت ببخشد؛ بنابراین، جامعه میزبان باید نیازهای گردشگر را برطرف سازد تا گردشگر به رضایت دست یابد. در غیر این صورت، سطح رضایتمندی او کاهش خواهد یافت. مطابق این نظریه، جامعه میزبان باید به دنبال شناسایی نیازهای گردشگران باشد؛ که مهم‌ترین آن‌ها، امنیت در جامعه میزبان است؛ به طوری که وجود چنین انگیزه‌ای، احتمال تکرار سفر را تقویت می‌کند (بخارایی و دیگران، ۱۳۹۳: ۸۱-۸۲).

از نظر ویور و اپرمان^{۱۱} مهم‌ترین شاخصهای اجتماعی برای تأمین امنیت گردشگری پایدار عبارتند از: ۱- واکنش‌های ساکنان محلی به گردشگری و گردشگر؛ ۲- تعداد شکایات ناشی از گردشگر و فعالیت‌های گردشگری؛ ۳- میزان جرایم صورت گرفته در مخالفت با گردشگران و صنعت گردشگری توسط مردمان

¹ Cicero

² Lucretius

³ Social Welfare

⁴ Common Welfare

⁵ Public Good

⁶ Social Streeing

⁷ Gunter Brauch, and Hans

⁸ Art

⁹ Barry Buzan

¹⁰ Societal Security

¹¹ Weaver, & Opperman

بومی و غیربومی؛ ۴- میزان انحراف‌های اجتماعی و اخلاقی در ارتباط با گردشگری؛ ۵- درصد بازدیدهای مکرر؛ ۶- مدت زمان میانگین اقامت بازدیدکنندگان؛ ۷- مهاجرت‌های مرتبط با گردشگری؛ ۸- نسبت ساکنان محلی به گردشگران؛ ۹- میزان جرایم به وقوع پیوسته ناشی از تحریک‌های گردشگران؛ ۱۰- میزان رضایت مندی گردشگران از بازدید؛ ۱۱- تصویری که از بازدید و مکان مورد بازدید در ذهن بازدیدکنندگان شکل میگیرد؛ ۱۲- توزیع مشاغل با در نظر گرفتن سطح درآمد و اندازه سهم مالکیت؛ ۱۳- شرایط فصلی؛ ۱۴- موقعیت مقصد در چرخه تولید؛ ۱۵- حمایت و پشتیبانی از جاذبه‌های گردشگری و امکانات گردشگری؛ ۱۶- ضریب جذابیت گردشگری؛ ۱۷- ظرفیت اجتماعی از لحاظ تأمین مایحتاج گردشگری (ویبور و اپرمان^۱، ۲۰۰۰: ۳۵۵).

از دیگر نظریه‌های علمی که به پیش بینی و تشریح مسئله امنیت و گردشگری از طریق کشف ارتباط بین برخی از عوامل مؤثر بر ناامنی پرداخته، توسط بیلی^۲ در سال ۱۹۸۲ ارائه شده است. وی به مطالعه برخی از پدیده‌های مؤثر بر گردشگری مانند: تقاضای گردشگری در مقصد، انگیزه مجرمان، رفتار قربانیان، زمان و موقعیت مکانی وقوع جرم پرداخته است. هدف نهایی از ارائه این تئوری، کشف ارتباط بین متغیرهای امنیتی در ایجاد شرایط جرم‌زا و افزایش تعداد جرایم علیه گردشگران در مقاصد گردشگری می‌باشد (پیزام و منسفیلد^۳، ۱۹۸۲: ۱۲). در تحقیقات داخلی صورت گرفته؛ شاهیوندی، ربیسی و سلطانی (۱۳۹۰) به این نتیجه رسیدند که بین امنیت اجتماعی و روانی و انگیزه مسافرت به شهر اصفهان رابطه معناداری وجود دارد. مشکینی، حسینی، ربانی و عباس زاده (۱۳۹۵) نیز به این نتیجه رسیدند که میان عواملی مانند سن، جنسیت، فضاهای عمومی شهر و عملکرد پلیس با احساس امنیت گردشگران، رابطه معنادار وجود دارد.

بررسی و شناخت ابعاد و زوایای احساس امنیت اجتماعی در محلات پیرامونی حرم مطهر احمد بن موسی الکاظم^(ع) از این جهت اهمیت دارد که گردشگران- زائران، با مراجعه به ذهنیت روانشناختی و تاریخی خود در مورد مقصد گردشگری تصمیم می‌گیرند. لذا ارزیابی و احساس گردشگران- زائران از فضای کنش و تعامل با جامعه میزبان و محلات نزدیک به آستان مقدس احمد بن موسی^(ع) می‌تواند در تصمیم گیری آنان جهت سفر به شهر شیراز، نقشی تعیین کننده داشته باشد که به نوبه‌ی خود زمینه‌ساز توسعه گردشگری این شهر است. در همین راستا پژوهش حاضر در پی پاسخ به این سوال خواهد بود که ارزیابی زائران از میزان امنیت اجتماعی محلات اطراف حرم مطهر چگونه است؟

¹ Weaver, D. & Opperman

² Bilie

³ Pizam & Mansfield

روش

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه‌ی زائران حرم مطهر احمدین موسی کاظم شاهچراغ^(ع) بود که دامنه‌ی سنی آن‌ها بین ۱۵ تا ۶۰ سال بود. نمونه‌ی انتخابی شامل ۱۲۶ مرد (میانگین سن، ۲۸/۲۸ سال) و ۲۴ زن (میانگین سن، ۲۷/۹۲ سال) بود که به صورت اتفاقی و از بین زائران مراجعه کننده به آستان مقدس انتخاب شدند.

برای سنجش امنیت اجتماعی از پرسشنامه ۲۸ گویه‌ای که با الهام از پرسشنامه معرفی شده توسط صحابی (۱۳۸۹) و هزارجریبی (۱۳۹۰) تهیه شده بود، پس از واری و پایایی استفاده شد. روایی پرسشنامه با استفاده از روش محتوایی و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت. مقدار ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ به دست آمد که حاکی از پایایی مطلوب پرسشنامه بود. روایی پرسشنامه نیز توسط اساتید و صاحب‌نظران رشته‌ی علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی مورد تأیید قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام شد. در سطح توصیفی از فراوانی و درصد و در سطح استنباطی از تی تک نمونه‌ای استفاده شد.

یافته‌ها

جدول ۱ فراوانی و درصد زائران را بر اساس وضعیت تأهل و میزان تحصیلات آن‌ها نشان می‌دهد. همانگونه که ملاحظه می‌شود، ۴۳/۱ درصد زائران مجرد و ۵۶/۹ درصد متأهل بوده‌اند. علاوه بر این میزان تحصیلات اکثر زائران، دیپلم (۴۱/۷۸ درصد) و لیسانس (۲۷/۴۰ درصد) بوده است.

جدول ۱: فراوانی و درصد وضعیت تأهل و میزان تحصیلات زائران

میزان تحصیلات						وضعیت تأهل		
فوق لیسانس و بالاتر	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	زیر دیپلم	بیسواد	متأهل	مجرد	
۹	۴۰	۱۵	۶۱	۱۸	۳	۷۸	۵۹	فراوانی
۶/۱۶	۲۷/۴۰	۱۰/۲۷	۴۱/۷۸	۱۲/۳۳	۲/۰۵	۵۶/۹	۴۳/۱	درصد

جدول ۲ فراوانی و درصد زائران را بر اساس محل سکونت آن‌ها نشان می‌دهد. همانگونه که ملاحظه می‌شود، اکثر زائران (۵۹/۳۳ درصد)، ساکن شهر شیراز بوده‌اند.

جدول ۲: فراوانی و درصد زائران بر اساس محل سکونت

محل سکونت						
شیراز	شهرستان‌های فارس	روستاهای فارس	مراکز دیگر استان‌ها	شهرستان‌های دیگر استان‌ها		
۸۹	۲۲	۶	۱۳	۲۰		فراوانی
۵۹/۳۳	۱۴/۶۷	۴	۸/۶۷	۱۳/۳۳		درصد

جدول ۳ میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای سن، درآمد ماهیانه و میزان احساس امنیت زائران را به تفکیک جنسیت نشان می‌دهد. همانگونه که ملاحظه می‌گردد، میانگین سن زائران، ۲۸/۲۲ سال و میانگین هزینه ماهیانه آنان ۱۷/۸۶۴/۵۰۰ ریال بود. همچنین میانگین امنیت زائران زن ۱۰۶/۸۰ و میانگین زائران مرد ۱۰۷/۱۱ بوده است.

جدول ۳: میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای سن، هزینه ماهیانه و میزان امنیت زائران

کل		زن		مرد		
SD	\bar{x}	SD	\bar{x}	SD	\bar{x}	
۸/۸۴	۲۸/۲۲	۹/۴۵	۲۷/۹۲	۸/۷۶	۲۸/۲۸	سن
۱۳۰۶/۰۹	۱۷۸۶/۴۵	۱۱۸۳/۶۶	۱۷۱۱/۱۱	۱۳۳۵/۲۰	۱۸۰۱/۶۹	هزینه ماهیانه (هزار تومان)
۱۶/۲۹	۱۰۶/۸۶	۲۲/۶۷	۱۰۷/۱۱	۱۴/۵۸	۱۰۶/۸۰	امنیت

$$= \text{تعداد آزمودنی‌ها } N = \text{انحراف استاندارد} \times SD = \text{میانگین}, \bar{x}$$

به منظور بررسی میزان احساس امنیت زائران، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. با توجه به اینکه پرسشنامه احساس امنیت، دارای ۲۸ گویه بود و حد متوسط هر گویه عدد ۳ بود، میانگین زائران با عدد ۸۴ به عنوان نمره‌ی متوسط مقایسه شد تا مشخص شود میزان امنیت زائران با متوسط نمرات تفاوت دارد یا خیر. جدول ۴ نتایج حاصل از این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول ۴: نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای ارزیابی میزان امنیت زائران

متغیر	میانگین	حد متوسط	انحراف استاندارد	مقدار تی	درجه‌ی آزادی	سطح معنی‌داری
احساس امنیت	۱۰۶/۸۶	۸۴	۱۶/۲۹	۱۴/۰۴	۹۹	۰/۰۰۰۱

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌گردد، میانگین احساس امنیت زائران، برابر با ۱۰۶/۸۶ بود که از حد متوسط بالاتر بود. به عبارت دیگر میزان احساس امنیت زائران حرم مطهر احمدین موسی الکاظم^(ع)، به طور معنی‌داری بالاتر از متوسط بود. به منظور بررسی تفصیلی میزان امنیت زائران، میانگین و انحراف استاندارد

پاسخ آن‌ها به گویه‌های احساس امنیت محاسبه و از زیاد به کم رتبه‌بندی شدند. نتایج این تحلیل‌ها حاکی از آن بود که میزان احساس امنیت زائران در اغلب زمینه‌ها، از متوسط بالاتر بوده است. به طوریکه در ۲۴ مورد از ۲۸ مورد سؤال شده، میزان امنیت بالاتر از متوسط بوده است. در زمینه‌ی امنیت جانی و مالی، رضایت از پلیس و احترام به عقاید گردشگران، بیشترین میزان امنیت احساس شده است.

جدول ۵: نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای ارزیابی میزان امنیت زائران

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد
در مدت زمانی که برای زیارت رجوع کرده ام، احساس امنیت جانی و مالی دارم.	۴/۱۳	۰/۹۳
وجود مراکز پلیس و نیروهای انتظامی در اطراف حرم، به من احساس امنیت و آرامش می‌دهد.	۴/۱۲	۰/۹۰
از احترام پلیس نسبت به اعتقادات گردشگران رضایت دارم.	۴/۰۶	۰/۸۱
از احترام مردم به قومیت و نژاد گردشگران در شیراز رضایت دارم.	۳/۹۹	۰/۹۹
در صورت وقوع مشکل در محلات اطراف حرم، می‌توان روی کمک و حمایت پلیس حساب کرد.	۳/۹۲	۱/۰۵
از نبود آشوب و درگیری‌های خیابانی در محلات اطراف حرم مطهر رضایت دارم.	۳/۹۱	۱/۰۲
فکر می‌کنم در حین خرید و یا حمل پول در بازارهای اطراف حرم مطهر احتمال سرقت وجود دارد. ^۱	۳/۷۹	۱/۰۰
در هنگام عبور از خیابان‌ها و معابر اطراف حرم مطهر، احساس ترس و دلهره نداشته‌ام.	۳/۷۳	۱/۰۹
از حفظ حریم شخصی و خصوصی‌ام توسط مردم این شهر رضایت دارم	۳/۷۲	۱/۰۴
از اقامت در محلات اطراف حرم مطهر، احساس امنیت می‌کنیم.	۳/۷۱	۱/۱۹
در مدتی که برای زیارت حرم مطهر مراجعه کرده ام، احساس نکرده‌ام که ممکن است امنیت جانی‌ام به خطر بیفتد.	۳/۷۱	۱/۰۸
از سلامت در سفر و عدم بروز سوانح رانندگی در خیابان‌های اطراف حرم مطهر رضایت دارم.	۳/۶۸	۱/۰۶
نحوه نگاه مردم به گردشگران، آزار دهنده نیست.	۳/۶۶	۱/۰۸
در هتل‌ها و رستوران‌های اطراف حرم مطهر احساس آرامش داشته‌ام.	۳/۵۷	۰/۹۴
ترافیک در اطراف حرم مطهر به مسئله‌ی بفرنجی تبدیل شده است.	۳/۵۷	۱/۰۹
هیچوقت احساس نکرده‌ام که ممکن است امنیت مالی‌ام در محلات اطراف حرم به خطر بیفتد.	۳/۲۷	۱/۱۴
محلات اطراف حرم از روشنایی مناسبی برخوردار نیستند.	۳/۱۹	۱/۱۹

^۱ پاسخ آزمودنی‌ها به این سوال معکوس شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

همانگونه که در بخش یافته‌ها ملاحظه گردید، در مجموع میزان احساس امنیت پاسخگویان در محلات اطراف حرم مطهر آستان احمدبن موسی الکاظم شاه‌چراغ^(ع) بالاتر از متوسط بود و زائران (اعم از زن و مرد) از احساس امنیت قابل قبولی برخوردار بوده‌اند. احساس امنیت تابع دو عامل مهم و تأثیرگذار است. اول جنبه‌ی عینی امنیت که متأثر از جنبه‌های فیزیکی و اجتماعی محله است. به عنوان مثال احساس ناامنی با متغیرهایی نظیر میزان وقوع جرم بویژه جرائمی که علیه گردشگران و زائران انجام می‌گیرد، مرتبط است (پیژام و منسفیلد، ۱۹۸۲). در این زمینه به نظر می‌رسد با اقداماتی که در راستای نوسازی محلات اطراف حرم انجام شده، میزان عینی جرائم، کاهش یافته است. همچنین به دلیل افزایش میزان مسافرت و فرهنگ‌سازی‌های انجام شده در زمینه‌ی صنعت گردشگری، نگرش ساکنان محلات نسبت به گردشگران و احترام به عقاید و حقوق آن‌ها بهبود یافته است. همچنین حضور اطمینان بخش پلیس در محلات یکی از عواملی بود که زائران نسبت به آن احساس رضایت و امنیت بالایی را گزارش کرده بودند. بنابراین به نظر می‌رسد در مجموع اقدامات انجام شده در راستای توسعه‌ی محلات اطراف حرم، یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر احساس امنیت زائران بوده است. از طرف دیگر جنبه‌ی روانی امنیت تا حدود زیادی به انگیزه‌های معنوی زائران ارتباط دارد. شواهد نشان می‌دهد دینداری می‌تواند احساس امنیت را در افراد ارتقاء دهد. به عنوان مثال شاطریان و همکاران (۱۳۹۵) دریافتند که دینداری با احساس امنیت اجتماعی بالاتر همراه است و از بین ابعاد دینداری، بعد اعتقادی بیشترین تأثیر را بر امنیت اجتماعی ساکنان محلات حاشیه نشین شهرستان کاشان دارد. بابایی و حسینی (۱۳۹۴) نیز در پژوهشی که بر روی دانشجویان دانشگاه انجام داده‌اند؛ به نتایج مشابهی رسیده‌اند. پژوهش زرقانی و همکاران (۱۳۹۲) بر روی امنیت زائران آستان مقدس رضوی نیز حاکی از آن بود که زائران مشهد مقدس در همه‌ی ابعاد امنیت اجتماعی، از امنیت متوسط و بالا برخوردار بوده‌اند. بنابراین بخشی از احساس امنیت زائران می‌تواند ناشی از انگیزه و قصد آن‌ها از سفر و نیز اعتقادات مذهبی و معنوی آن‌ها باشد که احساس امنیت را در آن‌ها ارتقاء می‌دهد.

با توجه به اینکه احساس امنیت امری نسبی است و همواره می‌توان وضعیت موجود را بهبود بخشید، پیشنهاد می‌شود پژوهشگران آتی به بررسی این مطلب بپردازند که میزان وقوع جرم و عوامل ایجاد کننده‌ی احساس ناامنی در محلات اطراف حرم مطهر به چه میزان است و هر یک از عوامل تا چه اندازه بر احساس امنیت زائران و گردشگران تأثیر می‌گذارند. به لحاظ کاربردی نیز پیشنهاد می‌گردد، ارتباط و تعامل بین پلیس و گردشگران و زائران در محلات افزایش یابد و آموزش‌های لازم به گردشگران ارائه شود.

منابع

۱. بابایی، محبوبه و حسینی، سیدمهدی (۱۳۹۴). رابطه بین میزان پایبندی به ارزش‌های دینی و میزان احساس امنیت اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور شهر دیواندره. *مطالعات علوم اجتماعی ایران*، دوره ۱۲، شماره ۴۵، ۱-۲۲.
۲. خدایی، حامد. (۱۳۸۸). رابطه متقابل امنیت، گردشگری و توسعه پایدار اقتصادی اولین همایش ملی امنیت و توسعه پایدار گردشگری، اصفهان: ۱۱۷-۱۳۱.
۳. خسروی، عزت‌الله. (۱۳۸۸). "امنیت مهم‌ترین مؤلفه در جذب توریست. نخستین همایش ملی امنیت و توسعه پایدار گردشگری". اصفهان: دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان اصفهان، ویژه‌نامه: ۷۸.
۴. زرقانی، سیدهادی؛ حجازی جوشقانی، محسن و اعظم‌نوی، مهدی (۱۳۹۲). امنیت اجتماعی و اولویت‌بندی آن در مناطق اقامت و خرید زائران و گردشگران شهر مشهد. *پنجمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری*، مشهد، چهارم و پنجم اردیبهشت.
۵. شاطریان، محسن؛ حسینی زاده آرانی، سید سعید؛ سحابی، ایوب و حسینی، محمدرضا (۱۳۹۵). نهاد دین و امنیت، بررسی و سنجش ارتباط میان میزان دینداری و احساس امنیت اجتماعی در میان ساکنین مناطق حاشیه‌ای شهرستان کاشان. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، دوره ۳، شماره ۷، ۱۲۱-۱۴۹.
۶. شاهبوندی، احمد؛ و ریسی وانانی، رضا؛ و سلطانی، مرضیه. (۱۳۸۹). تأثیر امنیت روانی و اجتماعی بر جذب گردشگران خارجی (نمونه موردی گردشگران خارجی وارد شده به شهر اصفهان در سال ۱۳۸۹). *فصلنامه نظم و امنیت/انتظامی*، شماره اول، سال چهارم.
۷. صحابی، جلیل، (۱۳۸۹). شناسایی عوامل موثر بر امنیت اجتماعی در شهر سنندج، طرح پژوهشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج.
۸. کاظمی، مهدی، (۱۳۸۷). مدیریت گردشگری، چاپ اول انتشارات سمت: تهران.
۹. کلاهیچیان، محمود. (۱۳۸۲). "راهکارهای تحقیق امنیت اجتماعی". مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی. جلد ۱. تهران: معاونت اجتماعی ناجا: ۲۲۸-۲۳۱.
۱۰. ماندل، رابرت. (۱۳۷۷). چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۱. مشکینی، ابوالفضل؛ و حسینی، معصومه؛ ربانی، طاها؛ و عباس زاده، صغری. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهری. *گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر تبریز)*. دوره ۳، شماره ۱: ۱۷-۳۰.
۱۲. موسوی، میرنجم، ویسیان، محمد و حکیمه خلیفی پور، ۱۳۹۴، اولویت بندی راهبردهای امنیت پایدار در آمایش مناطق مرزی، مطالعه موردی: استان کردستان، *مجله جغرافیای سیاسی*، سال اول، شماره ۲: ۵۳-۷۵.
۱۳. هزارجریبی، جعفر. (۱۳۹۰). احساس امنیت اجتماعی از منظر توسعه گردشگری. *مجله جغرافیا و برنامه ریزی محیطی*. سال ۲۲، شماره پیاپی ۴۲، شماره ۲: ۱۲۱-۱۴۳.
14. Gunter Brauch, Hans. (2005). *Source studies of the university: Research, Counsel, Education*. Publication Series of UNU-EHS, No. 1, <http://www.ehs.unu.edu/PDF>.
15. Hall, Michael, (2007), *Travel and Tourism in the third world*, New York; Routledge.
16. Mansfeld, Y. , Pizam, A. (2007). *Tourism, security, and safety: from theory to practice*. London: Kindle Edition, Kindle Book, pp: 28- 48.
17. Pizam, Abraham, and yoel , Mansfield. (1982). *Toward a Theory of Tourism Security*. London.

18. Ringer, G, (ed) , (1998). *Destination, Cultural landscapes of tourism*, London.
19. Ritchie, B. W. and Campiranon, K. . (2015). *Tourism Crisis and Disaster Management in the Asia-Pacific*, Printed and bound in the UK by CPI Group (UK) Ltd, PP. 268.
20. Tarlow, P. E. (2014). *Tourism Security: Strategies for Effectively Managing Travel Risk and Safety*, Publication (City/Country) Oxford, United Kingdom, pp. 312.
21. Weaver, D. & Opperman, M. (2000): *Tourism Management*, John Wiley and Sons Australia.